

Dinamica discursului literar reconstructiv sau *Puterea, poeziei și „Colocviul național de poezie (Iași, 1978)”*

Florin-Daniel DINCĂ

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

z_fdd@yahoo.com

Abstract: *The National Poetry Colloquium* at the Vasile Alecsandri National Theater in Iași (October 18-20, 1978) remained a memorable literary event, especially because there, the resistance through culture, about which we speak and write in various ways today, has received its identity card in the sight and in the hearing of all. Today's reader who learns about *the National Poetry Colloquium* in Iași, properly wonders about what Ștefan Augustin Doinaș and Dorin Tudoran said there at that moment since their speeches brought to light the scoundrels of the Romanian culture, thus it was considered necessary that these ones, besides others, should be followed, using the specific means of Ceaușescu's State Security Department. What we set ourselves to do through *The dynamics of the reconstructive literary discourse or The Power, the poets and the “National Poetry Colloquium (Iași, 1978)”* is to get back the historical literary truth from what we have got at hand. After having talked about *The National Poetry Colloquium* in Iași in his *Poezia este sau nu este*, interview given to Valeriu Stancu for “Opinia Studențească” (no. 7-8/1978), Dorin Tudoran would write *Cizmare, nu mai sus de sanda!* (“România literară”, May 21, 1997), starting from what he discovered in *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice* (1969-1989), on this topic: *The National Poetry Colloquium* in 1978. The persistence of the distorted image of *The National Poetry Colloquium* in Iași is a reality that cannot be corrected from a simple reason: Doinaș's indictment and Dorin Tudoran's pamphlet are not entirely accessible to us. He who reads the notes and reports in *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice* (1969-1989) and in *Eu, fiul lor. Dosar de Securitate* on *The National Poetry Colloquium* in Iași, will notice that everyone was talking about the equivalence between Adrian Păunescu and the imaginary Necesias and Lychesias, but the officers and the informers did not dare say a word about the equivalence between the shoemaker Apelles and Ceaușescu, all of them sneaking behind the formula “serious political interpretations”. Publishing *Cazul Doinaș* (“Apostrof”, no. 2/2014), Gelu Ionescu, an eyewitness to *The National Poetry Colloquium* (1978), was to evoke the figure of Doinaș who shuffled the audience through the assumption of his paper. Having written *Elegiile unui pamfletar*, the preface to the volume *România ca părere* (2015), Sorin Antohi, another eyewitness, was to evoke the figure of the seditious Dorin Tudoran.

Keywords: *literature, colloquium, subversion, Security, totalitarianism.*

Interviul *Poezia este sau nu este* din „Opinia Studențească” (nr. 7–8/1978), devine cu adevărat interesant prin aducerea în discuție a *Colocviul național de poezie* din 18-20 octombrie 1978, de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași, eveniment literar rămas mai mult

decât memorabil, din moment ce acolo participaseră peste trei-patru sute de literați veniți din toată țara, dar mai ales din pricină că acolo rezistența prin cultură, despre care azi vorbim și scriem în fel și chip, și-a primit cartea de identitate în văzul și în auzul tuturor.

Ca să reintrăm în atmosferă cât de cât, printre cei prezenți să îi amintim pe Dorin Tudoran și Ștefan Aug. Doinaș, pe Eugen Jebeleanu și Ileana Mălăncioiu, pe Geo Bogza și Laurențiu Ulici, iar dintre absenți – pe Adrian Păunescu, venit la Iași, însă retras strategic din proprie inițiativă ori la sfatul vreunuia dintre binefăcătorii săi?

Că exista pericolul mistificărilor grosiere și al neînțelegerii spiritului în care fuseseră rostite atunci adevăruri crude îi era limpede lui Dorin Tudoran, fapt care rezultă din ceea ce îi mărturisea lui Valeriu Stancu, tânărul său intervievator: „Dacă, de pildă, vor fi mistificate pozițiile unora sau altora, din cele mai la obiect, exigente și răspiccate *luări de cuvânt* înregistrate la acest *Colocviu*, dacă se va recurge la denaturări ale spiritului și ideilor în care au fost rostite unele adevăruri (multe din ele neplăcute pentru noi toți!) la acest *Colocviu*, atunci, deși foarte tânăr, îți poți închipui și singur «urmările practice» ale întâlnirii de la Iași.” [Tudoran, 1982: 83-84]

Ce ar fi trebuit să se întâmple după acest colocviu? Dorin Tudoran ne-a transmis un rezumat al doleanțelor scriitoricești prin interviul *Poezia este sau nu este*, acordat unui student ieșean, lui Valeriu Stancu, pentru revista „Opinia Studențească”. Nu schimbări excepționale se așteptau, ci lucruri firești pentru o viață literară normală, cum ar fi „un mai larg spațiu de afirmare a poeziei, blocarea, pe cât posibil omeneste, a căilor de acces a imposturii, respingerea falselor civisme urmărind doar câștiguri social-materiale pentru campionii ei, pătrunderea poeziei în rândul oamenilor nu prin *tirajele intime* (ca până acum), ci prin *tiraje de masă*, așa cum se și cuvine într-o cultură făcută pentru oameni, pentru cât mai mulți oameni” [Tudoran, 1982: 84]

Ideea înființării unei reviste de poezie – care ar fi avut drept consecință vizibilizarea liricii și facilitarea descoperirii și afirmării altor și altor condeie – i se părea celui intervievat aproape o imposibilitate. Care să fi fost cauzele? Prima dintre cauze era invocata raționalizare a consumului de hârtie, decisă anterior, în 7 mai 1974, prin Hotărârea Secretariatului C.C. al P.C.R.: „Se pare că în pădurile noastre (decimate nu din ordinul ori dorința scriitorilor, lucru ce se cam uită de cei care au o bună parte din răspunderea acestui măcel iresponsabil!) nu cresc acei copaci din care să se nască hârtia pentru poezie.” [Tudoran, 1982: 84]

A doua cauză a netipăririi revistei de poezie ar fi eschiva de natură politico-administrativă, preferându-se alte tipărituri, în condiții de lux, nu o revistă de poezie, care ar fi creat, poate, situații inconfortabile prin starea de insumisiune posibilă a unor redactori și (ori) a unor colaboratori: „Mai sigur, cu mult mai sigur, putem bănui că vor apărea la alte 20, 30 de reviste, buletine, suplimente locale, editate în condiții de lux, la care o revistă literară încă nu poate visa.” [Tudoran, 1982: 84]

Dorin Tudoran credea că au apărut semne de schimbare benefică în viața literară în urma unei mai bune cumpăniri politice a relației ideologie–literatură. Buna-credință venea din partea scriitorilor care îi cereau Puterii foarte puțin (respectarea dreptului firesc de a fi ceea ce puteau ei să fie prin natura ființei lor, nu ceea ce li se impunea să fie din voința altora): „Dar, cum eu cred că, de la o vreme, bună-credința începe să-și recâștige pozițiile pierdute în acest circuit complicat al vieții văzute și nevăzute a *realității noastre literare*, sper că unele pârghii din *viața practică a realității literare* vor acționa în sensul și în consensul concluziilor acestui *Colocviu*...” [Tudoran, 1982: 84]

Că lucrurile nu s-au petrecut ameliorativ – după cum speraseră Ștefan Aug. Doinaș și Dorin Tudoran, dacă îi numim pe doi dintre „scandalagii” de la *Colocviul național de poezie* de la Iași – devine evident azi, după ce răsfoim *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice 1969–1989*.

Cei ce rostiseră acele „exigente și răspicate luări de cuvânt” [Tudoran, 1982: 83], adică Doinaș și Dorin Tudoran, „necorespunzătoare”, așa cum le caracterizau ofițerii și delatorii, aveau să ajungă, pe lângă alții, surse de îngrijorare pentru Securitatea ceașistă.

Tăbăcaru Dumitru (șeful Direcției I din Departamentul Securității Statului) a consemnat – printre altele, în raportul pe care l-a făcut în 24 octombrie 1978 – următoarele: „Vor fi analizate toate informațiile ce se dețin în legătură cu poetul Dorin Tudoran, în vederea întreprinderii celor mai adecvate măsuri de influențare și neutralizare.” [Raport, 1996: 140]

Cititorul de azi, care află despre *Colocviul național de poezie* de la Iași, se întrebă, pe bună dreptate, ce au spus atunci, acolo, Ștefan Aug. Doinaș și Dorin Tudoran, de vreme ce i-au pus pe jar pe cerberii culturii românești, astfel că au ajuns să considere imperios necesar ca aceștia, plus alții, să fie urmăriți prin toate mijloacele specifice activității D.S.S.-ului ceașist.

Ceea ce ne propunem în acest studiu este să recuperăm adevărul istorico-literar din ceea ce avem la îndemână, fără să renunțăm la speranța că vom ajunge să citim – undeva, cândva – documentele *Colocviului național de poezie* din 1978, care ar fi trebuit să fie publicate în „Viața Românească” atunci, în 1978, așa cum fuseseră tipărite lucrările *Colocviului național de critică literară* și ale *Colocviului național de literatură dramatică*, ambele organizate în anul 1977.

Dorin Tudoran – în „România literară”, din 21 mai 1997 – avea să scrie despre *Colocviul național de poezie* de la Iași, pornind de la cele descoperite în *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice 1969–1989*, privitoare la acel eveniment literar, care nu trebuie să fie trecut cu vederea de către cei ce se interesează azi de limburile vieții literare de dinainte de 1989.

Din citirea articolului *Cizmăre, nu mai sus de sanda!* din „România literară”, reluat în antologia *Kakistocrația* [1998], deci până să apară *Eu, fiul lor. Dosar de Securitate* [2010], ne alegem cu două adevăruri. Primul privește intruziunea Securității în viața culturală, iar al doilea – inexistența unui monolit atitudinal, de spunere unanimă față de clanul Nicolae Ceaușescu, vinovat de edificarea cultului conducătorului providențial, după ce predecesorul, Gheorghe Gheorghiu-Dej, fusese blamat pentru același fapt.

Ceea ce acum, după ani, îl ofensează pe Dorin Tudoran, sedișosul de la *Colocviul național de poezie* de la Iași, din 1978, este caricaturizarea evenimentului din varii motive, pe care articlerul le verbalizează prin câteva interogații retorice: „Cititorului îi este prezentată o caricatură sinistră a celor întâmplăte acolo. Avem de-a face cu incompetența unor ofițeri? Cu murdăria unor informatori? Cu teama unor cadre ale Securității de a nu stârni furia cuplului Ceaușescu? Cu încercarea unor ofițeri de a se proteja și de a proteja niște scriitori? Cu câte ceva din fiecare toate aceste scenarii?” [Tudoran, 1998: 359].

Persistența imaginii compromise a *Colocviului național de poezie* de la Iași („Imediat după desfășurarea lui, colocviului i s-a creat o imagine cu totul falsă, infinit mai convenabilă Puterii și organelor de represiune decât acreditarea adevăratei semnificații a lucrurilor importante petrecute la Iași.” [Tudoran, 1998: 359]) este o realitate care nu poate fi corectată dintr-un simplu inconvenient.

Rechizitoriul lui Doinaș, întocmit în calitate sa de secretar al *Secției de poezie a Uniunii Scriitorilor*, „împotriva silnicilor impuse literaturii române”, unul „de o luciditate insuportabilă în epocă”, și pamfletul lui Tudoran, în care se făcuse „un portret al stăpânului și al slugii obediente” [Tudoran, 1998: 359], nu ne sunt accesibile integral și nici direct, numai al doilea.

Cele două documente au fost dosite, fiind recuperabile cu puțin noroc, așa cum s-a întâmplat recent cu referatul lui Doinaș, descoperit de George Neagoe în Dosarul I 2629, deschis în ianuarie 1979 pe numele „Ion Popa” (Doinaș), fără să fie pus în întregime la dispoziția cititorilor prin cartea *Asul de pică: Ștefan Aug. Doinaș* (2013). Nu cumva pamfletul lui Dorin Tudoran (cum se intitula?) va fi existând, „rătăcit”, în vreun dosar de urmărire

informativă al cuiva? Dacă s-ar fi găsit în DUI nr. 233433, „Tudorache” nu l-a fi inclus, în 2010, în *Eu, fiul lor. Dosar de Securitate?*

Cei ce au avut tot interesul denaturării ideilor și a atmosferei *Colocviului național de poezie* de la Iași, acelea care îi deranjau, fiind „necorespunzătoare”, au mizat pe detalii penibile, străine de esența evenimentului pomenit: „Documentele colocviului nu au fost tipărite. Colocviul nu avusese loc. Referatul lui Ștefan Aug. Doinaș și textul intervenției mele nu și-au găsit drumul spre paginile cărții de față, deși n-aveau cum să dispară – am fost «judecați» pentru fiecare paragraf al textelor respective. În schimb, apar menționate mizerii provocate de personaje imunde, vorbe azvârlite de un bețiv ori altul etc.” [Tudoran, 1998: 359]

Dacă de eficiența acțiunilor ofițerilor Securității Dorin Tudoran se îndoia serios, fiind vorba mai degrabă de incompetența aceluiași decât de profesionalism, de metoda melanjului deplorabil (generalul Tăbăcaru Dumitru semnată al „Raport”-ului 133 din *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice 1969–1989*) artizanul *Poezilor de azbest* nu se mira câtuși de puțin: „Ce informații va fi primit dl general Tăbăcaru pentru a amesteca în aceeași oală intervențiile unor Ștefan Aug. Doinaș, Dorin Tudoran, Geo Bogza, pe de o parte, și, cum să le spun, «șotiiile» unor Ion Gheorghe și Florica Mitroi, pe de altă parte?” [Tudoran, 1998: 360]

Gelu Ionescu – viitorul Senior Program Editor la Radio Europa Liberă (1983–1995), care a luat parte la *Colocviul național de poezie* din 1978 – avea să evoce figura oratorului Ștefan Aug. Doinaș, participantul care a zgâlțâit auditoriul prin cutezanța referatului de 19 pagini dactilografiate și printr-o impecabilă declamare a poeziei sale „Ajunge!”, cea inclusă ulterior în *Hesperia*, în 1979, fostul cerchist provocând averse de ovații într-o sală arhiplină, în care, alături de scriitori, stăteau politicieni, ofițeri și informatori ai Securității: „Era, foarte important!, o ieșire din cadrul mic al Uniunii, deoarece Doinaș vorbea în fața unui public numeros: pe măsură ce citea, cu elocința sa impresionantă, asistența era cuprinsă de un fel de stupeoare, poate și de o anumită panică, fiindcă era «ceva» ce nu putea fi auzit, în mod curent, de la o tribună sau de la televiziune. Iliescu, exilat... politic și deci pe atunci ștab al Iașului, privea perplex, iar când lumea aplauda – ceea ce s-a întâmplat din ce în ce mai des și mai sonor –, aplauda și el: pe sub masă.” [Ionescu, 2014]

Scriind „Elegiile unui pamfletar”, prefață la *România ca părere* [2015], Sorin Antohi avea să evoce prima lui întrevvedere cu Dorin Tudoran, urmărind „pe viu începuturile acestui pamfletar, moralist și fizionomist nefericit”, cu ocazia desfășurării lucrărilor *Colocviului național de poezie* din 1978: „L-am văzut prima dată în zilele de 18–20 octombrie 1978, la Iași, la primul și ultimul Colocviu de Poezie din perioada comunistă.” [Antohi, 2015: 6]

Retina și auzul gazetarului de ocazie Sorin Antohi (se folosise de o legitimație de la „Opinia studentască”, obținută de Dan Merișca prin Liviu Antonesei) au purtat chipurile și vorbele eroilor zilei peste ani și ani, Doinaș și Dorin Tudoran, ambii răsplățiți prin aplauze, ambii plătind scump cutezanța ieșirii din front, căci dovezile sedițiunii nu aveau să fie trecute cu vederea: „Așa am auzit și văzut doi oameni care vorbeau în public împotriva regimului, folosind un discurs elevat, dar cu referințe oblice și figuri de stil absolut transparente: Ștefan Aug. Doinaș și Dorin Tudoran. Vocile și – de aici intram în suprarrealism – ideile și frazele lor păreau transmise de la Radio Europa Liberă, printr-un receptor imposibil de bruiat legat din greșeală la difuzoare.” [Antohi, 2015: 6]

Ce incriminau Doinaș și Dorin Tudoran? Lucruri comune, acceptate de toți, însă neasumate în gura mare de nimeni. Să enumerăm câteva, așa lămurindu-se contururile rezistenței prin cultură, pe care aceștia au oficializat-o pe scena teatrului ieșean: (1) tirania Tezelor ceaușiste, (2) ravagiile cultului persoanei, (3) sabotarea valorilor prin promovarea prostituției literare, (4) cenzura partinică, de breaslă, plus autocenzura, (5) prăbușirea tirajelor.

Parabola pamflet – rostită de Dorin Tudoran la Iași, în 1978 – avea doi pivoți. Primul era al versificatorilor de curte, Necesias și Lychesias, identități fictive, părând că dau buzna din Istorie, de la curtea lui Alexandru cel Mare, în istoria de pe Dâmbovița: „Pe moment, nu mi-a trecut prin cap că poeții ale căror nume se repetau emfatic, inspirându-mi asocieri cu necesitatea și lichelismul, erau ficțiuni subversive (la curtea lui Alexandru au slujit de fapt alți patru poeți, ale căror nume ni s-au transmis). Păreau reali, deși nu erau – au mai fost semnalaji doar în poezia lui Tudoran din aceeași perioadă, la finalul *Poeților de azbest*.” [Antoși, 2015: 7-8]

Care era utilitatea celor două măști ale eului creator (Necesias și Lychesias)? Să protejeze intenționalitatea auctorială, să o domolească puțin, pentru că asaltul asupra lichelismului de Bârca și contra megalomaniei de Scornicești trebuia dirijat cu o baghetă de maestru, percutant și năucitor. Rezultatul decodificării imediate a fost unanim atât pentru ascultătorii din sală, cât și pentru manipulanții Molohului naționalisto-ceaușist: „Dorin Tudoran, apelând la conținutul unor legende din vechea mitologie greacă, a înfierat, sub camuflajul acestora, activitatea propagandistică a lui ADRIAN PĂUNESCU, desfășurată în țară, numindu-l «POET DE CURTE», calitate pe care o deține în pofida oricărei moralități profesionale, reușind să degradeze poezia-națională prin lozinci stereotipe, coborând valoarea ei la cel mai scăzut nivel. Și aceasta cu sprijinul autorităților de partid și de stat.” [Tudoran, 2010: 87]

Deși Dorin Tudoran evitase să deconspire modelul, alții nu rataseră identificarea, citind pe dedesubt, în complicitate cu poetul, care își trăia trauma celui ce îl vedea pe fostul prieten blocat în oriile degradării morale: „De fapt el a verificat, prin reacția sălii și a altor vorbitori, că «licheau» pe care el a descris-o este tratată ca atare și de alții și chiar identificată în Adrian Păunescu nominal, lucru pe care el nu l-a făcut, ci doar l-a lăsat să se înțeleagă.” [Tudoran, 2010: 88-89]

Cum să explicăm precizia identificării fictivilor Necesias și Lychesias din parabola lui Dorin Tudoran cu Adrian Păunescu, demagogul de la revista „Flacăra”, buimăcindu-l pe „voievodul de la Scornicești” prin ode? Din pricină că „dumneata, Adrian Păunescu, te-ai compromis iremediabil cu talent” – îl va admonesta Laurențiu Ulici pe bardul de la Bârca – „te consider mai vinovat decât politicienii din camarila ceaușistă sau decât scribii profesioniști ai linguşelii” [Ulici, 1990: 11].

Cel ce nu a reușit nici să tacă puțințel, nici să își toarne cenușă în cap după 1989, după ce își văzuse „voievodul” ciuruit într-o cazarmă din Târgoviște, cum ar fi putut, înainte de 1989, să se vindece de boala rodnică a adulării Puterii, ea însăși suferind, grozav, de-o trivială grandomanie?

Pentru mulți predecembriști, între figura lui Păunescu (omul care se metamorfozase într-o uzină de osanale) și figura lui Nicolae Ceaușescu (sfertodoctul cu ifose faraonice) apăruse un fel de cordon ombilical, astfel încât, vorbind despre cel dintâi, vorbeai și despre cel de-al doilea, dar și invers, în egală măsură. Aici trebuie să fie căutat temeiul identificării de care am vorbit mai sus.

Când cenzura „există într-o formă și mai rea datorită unor funcționari culturali care nu au înțeles ce este mai periculos: foarfecile sau metafora” [Tudoran, 2010: 90], când „la noi se îngăduie prea mult lichelelor”, când „poezia patriotică este talanga la gâtul adevăratei poezii” [Tudoran, 2010: 91], cine și cui să dea seamă?

Apelles, pe care parabolic l-a resuscitat Dorin Tudoran, ne indică vinovatul. Nu cizmarul, căruia Apelles îi dăduse dreptate în privința realizării sandalei dintr-un tablou al său expus la Roma, avusese indecența să comenteze alte detalii din tablou? Sărind cizmarul din limitele competenței lui, venise comanda: *Ne sutor ultra crepidam.*, pe care ar fi trebuit să

o memoreze și să o respecte și Nicolae Ceaușescu, dictatorul care defila cu buldozerul prin cultura predecembristă: „Prin urmare, dacă se putea face o echivalență între poezii de curte și Adrian Păunescu, se știa prea bine cine era Primul Cizmar al țării (Tudoran a spus *cizmar*, nu *sutor*).” [Antohi, 2015: 8]

Cine lecturează notele și rapoartele din volumul *Eu, fiul lor. Dosar de Securitate*, privitoare la *Colocviul național de poezie* de la Iași, este imposibil să nu observe că toți vorbeau, pe șleau, despre echivalența dintre Adrian Păunescu și imaginarii Necesias și Lychesias, dar nici ofițerii Securității și nici informatorii nu cutezau să rostească o vorbă despre echivalența dintre cizmarul lui Apelles și Nicolae Ceaușescu, toți furișându-se în spatele formulei „interpretări politice grave” [Tudoran, 2010: 91].

Aprecierea lui Dorin Tudoran că Adrian Păunescu „va recunoaște că a greșit, dar va susține că a fost un rău necesar, așa cum susțin acum cei care au greșit cu ani în urmă” [Tudoran, 2010: 91] ne lămurește într-o anumită privință. Chiar dacă îi admira pe scriitorii *treziți* (Eugen Jebeleanu, de pildă, căruia avea să îi închine două pagini pe blogul *Certocrația*, superbe), este o certitudine că în adâncul ființei lui Dorin Tudoran continua să existe un amestec de mâhnire și de mânie, generat de trecutul ignobil al posibililor măestri de morală, despre care el a scris în *Nevoia de măestri*.

Ceea ce interesează este ceea ce a spus Dorin Tudoran la și după *Colocviul național de poezie* din 1978 și mai puțin ceea ce ziceau ofițerii și informatorii lor că ar fi rostit năvășul poet, definindu-se prin vocația asumării oricăror riscuri în vederea edificării operei literare dincolo de orice tranzacții cu Puterea însetată de supușenie, de preamărire, de butaforie, drept care să rămânem deschiși întâlnirii cu originalul parabolei pamflet a lui Dorin Tudoran.

În 2011, Dorin Tudoran – intervievat de Dia Radu pentru revista „Formula As” – avea să exhibeze adevărul privitor la ponderea discursului parabolic-pamfletăresc de la Iași, din 1978, în dinamitarea raporturilor dintre Putere și poet: „Am și publicat lucruri care au deranjat foarte tare, ba mi-am permis, în 1978, la Iași, să țin un speech la un colocviu de poezie, despre slugă și stăpân, în fond, despre Ceaușescu și un poet de curte. După alte episoade de același fel mi s-a sugerat: «Dacă asta e părerea dumitale, mai bine pleci!». Eu am răspuns cu impertinență: «Să plece ei!». Toată lumea știa că «ei» erau Elena și Nicolae Ceaușescu.” [Tudoran, 2011]

Finalul bătăliei avea să fie o dublă înfrângere (și a Puterii, și a Poeziei!), chiar dacă fiecare dintre cei doi combatanți, Tiranul și Poetul, rămânea bântuit de himera propriei victorii. După ce s-a dezmeticit din faza „preafrumoaselor cuvinte” – care acoperă primele volume (*Mic tratat de glorie*, 1973, *Cântec de trecut Akheronul*, 1975, *Uneori, plutirea*, 1977, și *O zăi în natură*, 1977), după care tânjea autorul *Confesiunii* din *Pasaj de pietoni*, și pe care criticii literari au tratat-o cu atenție – gândirea producătoare s-a instalat într-o subterană din Est, în bătaia morții, unde și-a completat – cu „toate vorbele noastre descărnate” (*Deocamdată, numai ție*) – imbatabilul său *Jurnalul din subterană*, în trei părți (*Respirație artificială*, 1978; „La vie en rose” din *Pasaj de pietoni*, 1979; *De bună voie, autobiografia mea*, 1986).

La 24 iulie 1985, Dorin Tudoran – „cel mai aprig și curajos contestatar din ultimii ani ai deceniului opt” (Dumitru Micu) – a spart zidurile infernului ceaușist, în care s-a izbit berbecește, până ce dictatorul și acoliții, vrând-nevrând, i-au parafat emigrarea solicitată la 7 aprilie 1984: „Am luptat ca un câine/ puteam sfârși ca un câine –/ am câștigat ca un câine;/ am mințit ca un câine/ m-am bucurat ca un câine/ când mi s-a spus:/ «Marș!»// (...)// Mă bucur și n-am curaj să-ntreb:/ «Cu ce-am meritat această victorie?»// Strâng bine la piept cioburile/ caut să-l ghicesc pe cel/ asupra căruia căzând/ raza lunii îl va face să urle:/ «Marș!»” (*Două canine*, I) [Tudoran, 2010].

Dictatorul și năimiții lui tergiversaseră aprobarea emigrării familiei Dorin Tudoran până la 24 iulie 1985, fiindcă lui Dorin Tudoran i se amenaja – după cum s-a întâmplat cu Gheorghe Ursu – „un culcuș” printre criminali și printre borfași, de vreme ce deținuți politici nu existau (nu-i așa?) în România lui *Arpagiu*: „Fii serios, dle Tudoran! Noi nu avem cazuri politice. Nu suntem tâmpiți. Am mai învățat din greșeli: Goma, Calciu, alții. Ce interes avem să-ți facem proces politic? Nu mai avem nevoie de martiri. Legende, simboluri... Odată ajuns la mine, ești la penal și la penal sfârșești – orice ai face. Te bag printre criminali și borfași. (...) Nu știi ce e acolo, crede-mă: Infernul, dle Tudoran. Ne-am înțeles?” [Tudoran, 1998: 223].

Deoarece poetul trebuie să rămână chiar poet, punerea dictaturii comuniste sub acuzație s-a făcut în mod indirect, parabolic. Așa ne explicăm faptul că figuri sinistre ale istoriei străvechi sau recente – Caligula, Caracalla, Claudiu și Ante Pavelici (*Mâini de pianist*) – au dat iama în text, pentru că trecutul, al oricărui neam ar fi fost el, tot răbufnea în prezent, iar prezentul concura orice trecut în privința maleficității sale.

În toiul bătăliei cu golemul totalitarismului, Columb și Ulise (poetul) s-au aventurat spre alte spații geografice, spre alte orizonturi culturale, pentru că ei nu erau altceva decât niște avataruri ale gladiatorului din *De neuitatul Caligula* (a se citi: scriitorul!), care își idolatriza tridentul (a se reține: opera contestatară!), pe când călătoriile lor simbolizau râvnita expatriere pentru care Dorin Tudoran era pregătit să plătească orice preț, chiar cu viața.

Cum să-ți explici ție, dar și celorlalți, că tânărul Ulise (poetul!) ajunsese prizonier al unui vis devorator: expatrierea? În toiul dramei sale, Dorin Tudoran avea să se bucure de o victorie pe care avea să o considere o sinucidere, căci „pentru un poet care n-a scris decât în românește, care nu are geniul limbilor străine, spre a ajunge să viseze în ele, pentru un asemenea poet, spun, exilul este, de ce mi-ar fi frică să recunosc?, o sinucidere” [Tudoran, 1998: 89].

Scriind, prin 1984, că „focul, pare-se, a izbucnit dinspre cărți” (*Nesfârșita pribegie*), Dorin Tudoran nu făcea altceva decât să toarne în versuri gândurile pe care istoria le-a ilustrat indimenticabil: „vâlvățele”, care au mistuit dictaturile, au țâșnit „dinspre cărți”. Poetul – laolaltă cu alții – a aprins chibriturile. De vreme ce poezia a fost abandonată, ce i-a rămas de făcut lui Dorin Tudoran? Să își repovestească „poemul”: „Intrase în arenă să ucidă măcelul/ era tot o carne vie/ din cap până-n picioare/ nu mai simțea care este/ propria-i carne și care/ carnea celor pe care-i învinsese/ prinsese gustul sângelui// ciopârțit de uralele mulțimii/ împuținat de huiduielile ei/ s-a uitat o clipă spre cer:/ *desine: tridens tibi nimium placet* –/ nu mai lupta; îți place prea mult tridentul tău// înainte de a se arunca/ în colții proprii arme năclăite de sânge/ a mai apucat să șoptească/ «Am învins!»// apoi a venit ploaia.” (*Învingătorul – povestind un vechi poem*) [Tudoran, 2010]

BIBLIOGRAFIE

- Antohi, 2015: Sorin Antohi, „Elegiile unui pamfletar”, în Dorin Tudoran, *România ca părere*, Iași, Editura Polirom, p. 6.
- Ionescu, 2014: Gelu Ionescu, „Cazul Doinaș”, în „Apostrof”, nr. 2/2014.
- Raport, 1996: „Raport”, în *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice 1969–1989*, București, Editura Presa Românească, p. 140.
- Tudoran, 1982: Dorin Tudoran, „Poezia este sau nu este”, în „Adaptarea la realitate”, București, Dacia, p. 83-91.
- Tudoran, 1998: Dorin Tudoran, *Kakistocrația*, Chișinău, Editura Arc („Ce-am făcut de când am fost silit să-mi părăsesc țara a mers împotriva uitării”, „A lega, legare”, „Cizmare, nu mai sus de sandal?”).

- Tudoran, 2010: Dorin Tudoran, *Eu, fiul lor. Dosar de Securitate*, Iași, Polirom („Notă”).
- Tudoran: 2011: Dorin Tudoran, „M-am simțit toată viața român”, în „Formula AS”, nr. 974.
- Tudoran, 2015: Dorin Tudoran, *România ca părere*, Iași, Editura Polirom.
- Ulici, 1990: Laurențiu Ulici, „Antologia nerușinării”, în „Luceafărul”, nr. 35, p. 11.

Reviste:

- „Apostrof”, no. 2/2014.
- „Formula AS”, nr. 974.
- „Luceafărul”, nr. 35, p. 11.
- „Opinia Studențească”, nr. 7-8/1978.
- „România literară”, din 21 mai 1997.